

O ODPOVĚDNOSTI ARCHITEKTŮ

„Kdyby architekti stavěli domy tak, jak programátoři dělají programy, dokázal by jeden jediný datel zbořit celá města.“

(Joachim Graf, Murphyho zákony)

Svou odpovědnost má každá profese. Na stavbě vašeho rodinného domu se vystřídá celá řada řemeslníků. Od truhlářů, kteří přišli osadit dveře, uslyšíte stesky na podlaháře, protože dveře jsou přece rovně, to podlaha je křivá... Před tím podlaháři nadávali na betonáře z toho samého důvodu, betonáři láli topenářům, protože jim jejich nevhodně instalované trubky pořád z betonu vykukovaly, topenáři instalatérům, instalatéri zedníkům - a všichni sborem architektovi. *„No teda, kterej umělec vám tohle vyprojektoval, paninko ?“*, pořád ještě můžete sem tam slyšet od svého zedníka, který tak dává najevo, že on by dům řešil nepoměrně lépe, levněji a účelněji. Mám ale velkou radost, že čím dál normálnější poměry u nás už přece jen těmto *univerzálním expertům* příliš nesvědčí. Zedník má *jinou odpovědnost* než architekt či projektant - a velká většina z nich to chápe. (Architekt, dbalý profesní cti, má ale na druhé straně mít na stavbě otevřené oči i uši - mnohé z toho, co tam uvidí a uslyší má pro jeho práci nepochybný význam).

Dům vám vyprojektoval architekt se svými kolegy a vy jste jej pověřili i prováděním dozoru na stavbě. V čem spočívá jeho odpovědnost ? Co od něj máte právo očekávat a co do značné míry zůstává odpovědností vaší, investorskou ?

Přemyslím o čtyřech druzích odpovědnosti své profese. Všechny se navzájem prostupují, avšak jejich chronologie je zřejmá z podstaty vzniku stavebního díla. První odpovědnost, ta nejobecnější, tkví v tom, že se neproviním proti principům architektonické tvorby, že dům nebude plytký, myšlenkově odbytý a - jednoduše řečeno - ošklivý. Druhá odpovědnost: dům musí sloužit klientovi co nejlépe a pokud možno dokonale plnit to, co od něho očekával. Třetí odpovědnost už je zcela konkrétní a někdy dokonce může i zavdat příčinu k soudním dohrám: dům by totiž neměl spadnout či vykazovat nějaké znepokojivé statické poruchy, jejichž důvod by byl založen už v projektu. A poslední, čtvrtá odpovědnost spočívá v tom, že architekt, který vaši stavbu autorsky dozoruje, vám musí garantovat, že za své předem stanovené peníze dostanete špičkové (či nejhůře standardní) provedení celé stavby svého rodinného domu.

Proberme se nyní tím vším trochu zevrubněji. Provinít se proti principům architektonické tvorby lze zajisté různě a mnohá tato „provinění“ dokonce mohou posunout vývoj profese či se stát alespoň

lokální zajímavostí. Nikdo tohle nepopsal lépe než Vladislav Vančura ve svém Rozmarném létě: *Na tento chrám nadávalo se kdysi velmi urputně, neboť jej stavěl hýsek, který měl dosti drzosti, aby pozměnil půdorys proti pravidlu...* „Jakže,“ děl starý pán, „tento kostel je pochyben a proti předpisům dobrého stavitelství? A tuto věc jsem upozoroval až dnes!“ „Zpozoroval jste ji velmi správně,“ pravila dáma, „avšak uhodnete, že tento můj klobouk sloužil devatero sezón jako výstřední bouřlivák? Ach, můj milý, on i bazilika se vžily, a jejich provinění se stala řádem světa. Neboť, at' poznovu dím, čas propůjčuje důstojnost i zrůdám.“

Uměl bych ale vyjmenovat desítky jiných případů, kdy architekt nedostál své odpovědnosti a nedokázal vadné či nevyvinuté estetické cítění investorovi vyvrátit, poradit mu jinak. Stal se tak pouhým prostředníkem, převodovým řetězem investorových výtvarně pokleslých názorů, odvozených většinou z myšlenkového obzoru disneyovských Popelek či Sněhurek. Víím, že tam, kde zadavatel není schopen či ochoten se myšlenkově posunout, to může skončit i rozchodem a zrušením smluvního vztahu. Je ale zřejmé, že i takováto osobně jistě nepříliš příjemná situace bývá vyústěním lepším než dům, ke kterému se projektant raději nehlasí a který velmi pravděpodobně začne časem za pitomý považovat i sám investor: jeho návštěvy, jeho přátelé a kamarádi, totiž o jeho domě *mlčí*.

Podlehne-li architekt svodům finančně zajímavé zakázky nejčastěji ve stylu načinčaného eklektismu či romantizujících *dreamhouses* á la anglický venkov někde uprostřed nového obytného satelitu kolem Prahy, je to tristní, ale dům sem vlastně dobře zapadne, neboť kolem se najde podobných příkladů duševní nicoty na desítky. Nedávno jsem se ale vrátil ze své cyklodovolené na Slovácku: bohatý kraj s velkolepými vesnicemi ulicového uspořádání. Domy se tu tradičně otáčejí k širokému prostoru hlavní cesty svou okapovou stranou a před nimi najdete prostorné a většinou s opravdovou péčí udržované předzahrádky. Protáhlá náves, která takto vznikla, je opravdu příjemným urbanistickým konceptem. Některé domy mají ještě původní zdobení, pruh ve stylu slovácké výšivky, a najdeme tu občas i žudro, plasticky orámovaný vstup, pomalovaný lidovým ornamentem. Kněždub, Hroznová Lhota, Blatnice pod sv. Antonínkem, Velká nad Veličkou, Hrubá Vrbka, Louka - tak pěkně se ty vesnice jmenují. Nu, a i sem už dorazil „pokrok a blahobyť“: podnikatelské baroko se v tomto prostředí vyjímá jak *krinolína v šatníku majora od Hradní stráže*. Domy takto přestavěné zcela rozkládají jednotlivá domořadí, na druhé straně ovšem vypovídají o nepochybné movitosti svých majitelů: ti si mohli architekta zaplatit docela určitě. Autorská zodpovědnost se v takovém prostředí násobí, nejde tu totiž jen o nějaké *nepovedené satelity* na

kraji metropole, tady běží o *rozvrácení tradičních sídelních struktur*, přímo zasahující do podstaty našeho češství či moravanství. Joža Úprka by si asi zoufal...

Druhá zodpovědnost architekta: dům nesmí klienta po jeho vystavění překvapit (a když, tak jen příjemně). Musí splňovat jeho nároky jak prostorové, tak i provozní, výtvarné atd. Lidé jsou velmi různí a stejné je to s jejich představivostí. Architekt však má trpělivě vysvětlovat, provádět osvětlu, přesvědčovat, skicovat, dělat modely a vizualizace, používat hlavu, jazyk, ba i ruce, je-li to třeba, jen aby nakonec neslyšel povzdech: „*Já jsem si to představoval (-a) úplně jinak, je to nějaké nízké, vysoké, hranaté, kulaté, moc velké, málo malé, nadmíru vystavené slunci, příliš stinné, nezvykle otevřené, nečekaně uzavřené...*“ Tak vypadá tvůrčí prohra. Když chce klient velké prosklené plochy, musí se mu dostat informace, nejen jaký bude jejich výtvarný efekt, ale také o kolik energie přijde úniky tepla, o možnostech stínění, o druzích skla, o možnostech rozestavění nábytku, o dimenzích překladů, o bezrámovém zasklení, o okenních fóliích protislunečních i bezpečnostních, o poměru mezi podlahovou a okenní plochou, o orientaci ke světovým stranám, o tom, kam z takových oken uvidí a odkud ostatní uvidí dovnitř... často zdánlivé banality, rozhodují však o výsledné uživatelské spokojenosti. Pětadvacetiletá zkušenost s navrhováním staveb pro bydlení je beznadějně krátká doba, abych si byl například jist tím, že dáma, která mi zadává výměru své budoucí ložnice a mluví o 30 m², si podobný pokoj vůbec dokáže představit. „*Kolik má podle vás odhadem tahle pracovna*“, ptávám se zkusmo, abych zjistil, jak je její odhad trefný. Jednou se dozvím, že asi tak patnáct, jindy třicet *plus minus autobus* (správně je to 24 m²). Ženy prostě bývají v číslech překvapivě *velkorysé* (nejde-li ovšem o velikost halenky, kostýmu nebo prádla...). Všimněte si prosím toho eufemismu !

Jako třetí jsem zmínil odpovědnost konstrukční a statickou, jednoduše řešeno, že dům zůstane stát za všech běžných okolností, nepatřících do kategorie *rány egyptské*, kterým se dnes říká *vis maior* čili *vyšší moc*. Spadne-li vám na rodinné sídlo povětroň velikosti lipenské přehradní hráze, nejspíš vám dům dost pocuchá a jen hodně těžko můžete vinit statika z nějaké té praskliny... Naproti tomu by vaše střecha měla odolat i vrstvě sněhu zcela mimořádné, ba nepravděpodobné, dokonce takové, která by už dokonce dokázala vyvolat zpoždění i u Českých drah. Proti případné projekční chybě jsou všichni autorizovaní architekti, inženýři i technici pojištěni a hlásí se tak ke své odpovědnosti. Problém ale často bývá ve výsledku právě opačném: lidový projektant dimenzuje výztuž tzv. metodou *podle oka*. Protože však chce mít jistotu, ke které neumí dospět příslušným statickým výpočtem, raději sem předepíše železa dvoj či trojnásobně

více, než je třeba. „*Statik přidá dvacet procent, blbec dvě stě.*“, říkával mi excelentní autor konstrukce nejvyšších pražských budov na Pankráci. „*A já ti dvacet uberu*“, dodával skromně. (Naposledy jsem ho v televizi viděl v roli městského statika kroutit hlavou nad povaleným vánočním stromem na Staroměstském náměstí). Étos našeho řemesla je zkrátka i v poctivé konstrukci, v tom, že nikdo svými penězi nevědomky nedotuje projektantovo klidné spaní.

Poslední druh architektovy odpovědnosti bývá nejkonfliktnější. Autorský dozor na stavbě či technický dozor investora s sebou často přináší situace, kdy se musí vahou své osobnosti (myšleno v přeneseném a mnohdy i reálném smyslu) postavit mezi dvě rozvaděné strany, vzteklého stavebního podnikatele a rozzuřeného investora. Jeden neodvádí podle mínění druhého dobrou práci, druhý neplatí, jak se ve smlouvě zavázal. Podle prvního je dlažba položena takříkajíc v normě, což je vzhledem k několikamilimetrovým odchylkám ve velikosti každé dlaždice zázrak větší než zjevení Panny Marie v Medžugorje. Podle druhého připomíná dlažba v kuchyni horský chodník vrcholových partií Tatranského národního parku. Podle prvního je druhý kverulant. Podle druhého je první podvodník... Ve stovkách případů jsem ve své praxi jen dvakrát rozhodl ve prospěch dodavatelské firmy. V drtivé většině ostatních kauz se předělávalo, opravovalo a slevovalo. Jen jednou jsem rozhodnout nedokázal, bylo to někdy na konci 80. let: devět rozdivočelých stavebníků řadových domků se neumělo dohodnout, kdo zaplatí desátý plot. Nikdo nechtěl platit ani jeho devítinu, což mě zpočátku přišlo rozumné. Každý měl svoji propracovanou argumentaci, proč právě on oněch 325 Kčs platit rozhodně nebude. Tak jsem je chvíli poslouchal a pak beze slova odešel do hospody. Myslím, že se tam hádají dodnes.

Ing. arch. Jan Rampich